

Instytucja „przestępstwa wojskowego” – uwagi *de lege ferenda*

The Institution of „Military Crime”: *de lege ferenda* Remarks

Abstract

This paper attempts to justify the concept of the need to introduce a normative definition of the concept of „military crime” into the current Penal Code of 1997. It should be noted that since January 1, 1970 (i.e. since the entry into force of the previously applicable code regulation – i.e. the Penal Code of 1969) continuously until today, the concept of „military crime” has been used in the broadly understood Polish criminal law system (nor its legal definition) does not formally exist. In other words, it was not decreed in the text of the Penal Code of 1969 nor under the legal solutions adopted in the Penal Code of 1997. This is an incomprehensible practice, especially when one takes into account the arguments of a historical, systemic, functional-doctrinal and international nature presented in this paper, which directly support the validity of the reported *de lege ferenda* task of introducing a normative definition into the code regulations the concept of „military crime”. The implementation of this task will undoubtedly contribute to filling the current legal gap and will also contribute to the (symbolic, but still) systematisation of the institutions of military criminal law and their harmonisation with the provisions of international legal instruments.

SŁOWA KLUCZOWE: prawo karne, prawo karne wojskowe, prawo karne skarbowe, przestępstwo, przestępstwo wojskowe, przestępstwo skarbowe, szczególnie dziedziny prawa karnego, akty prawa międzynarodowego, normatywna definicja, legalna definicja

KEYWORDS: criminal law, military criminal law, fiscal criminal law, crime, military crime, fiscal crime, details of areas of criminal law, acts of international law, normative definition, legal definition

1 | Wstęp

Celem należytego zabezpieczenia odpowiedniego poziomu realizacji zadań stawianych wobec prawa karnego wojskowego koniecznym jest dokładne sprecyzowanie, czym jest i jakie cechy charakteryzują instytucję „przestępstwa wojskowego”. Mimo iż instytucja ta stanowi centralny punkt zainteresowania doktryny prawa karnego wojskowego, to obecnie nigdzie w rozumianym szeroko systemie prawa karnego nie wypracowano jej normatywnej definicji. Ponadto na płaszczyźnie kodeksowej^[1] wszelkie rozważania w tym zakresie ograniczono do treści przepisów prawnokarnych odnoszących się wprost do istoty instytucji „przestępstwa” (zob. art. 1, 2, 7, 9 oraz 115 § 1 k.k.), zwanego *de lege lata* również „przestępstwem powszechnym” (dawniej „przestępstwem pospolitym”), a nie do istoty instytucji „przestępstwa wojskowego” jako takiego.

Wprawdzie przestępstwo wojskowe jest szczególnym rodzajem przestępstwa w ogóle (stąd charakterystyczne dla powszechnego prawa karnego ogólne pojęcie „przestępstwa” posiada pełne odniesienie także wobec pojęcia „przestępstwa wojskowego”), to jednak na płaszczyźnie karno-wojskowej instytucja ta ma bardziej doprecyzowaną postać. Bowiem ogólne ramy pojęcia „przestępstwa” (tj. m.in. zadekretowanie znamion w ustawie oraz konieczność posiadania określonego stopnia społecznej szkodliwości czynu) przy przestępstwie wojskowym uzupełnione są o pewne szczególne i występujące kumulatywnie właściwości, widoczne w specjalnym podmiocie oraz przedmiocie zamachu przestępnego. Właściwości te (w takiej postaci, zakresie i konfiguracji) nie występują jednak przy innych rodzajach przestępstw, tj. zarówno przy tych ujętych w części szczególnej k.k. (np. przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu, przestępstwa drogowe czy przestępstwa przeciwko mieniu), jak i przy przestępstwach skodyfikowanych poza obowiązującą regulacją kodeksową.

Dlatego odniesienie normatywnej definicji pojęcia „przestępstwa” właściwej dla powszechnego prawa karnego do czynów penalizowanych w części wojskowej k.k. – bez jej jednoczesnego odpowiedniego uzupełnienia o odmienności podmiotowo-przedmiotowej, które *de facto* determinującą dane zachowanie sprawcy czynu zabronionego nie jako przestępstwo, lecz jako przestępstwo wojskowe właśnie – zdaje się być zbyt daleko idącym uproszczeniem. Nie oddaje ono bowiem w pełni natury i charakteru nie

¹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r., Kodeks karny, t.j. Dz. U. z 2024 r., poz. 17 (dalej k.k.).

tylko instytucji przestępstwa wojskowego, ale przede wszystkim wojskowej odpowiedzialności karnej. Zatem jako zadanie *de lege ferenda* postulować należy wypracowanie i wprowadzenie do szeroko rozumianego systemu prawa karnego normatywnej definicji pojęcia „przestępstwa wojskowego”, która wszak do 1 stycznia 1970 r., tj. momentu wejścia w życie uprzednio obowiązującego kodeksu karnego (czyli kodeksu karnego z 1969 r.^[2]) funkcjonowała w tym systemie z dużym powodzeniem. Ówcześni przedstawiciele nauki prawa karnego rozumieli bowiem, że instytucji „przestępstwa” i „przestępstwa wojskowego” – z uwagi na zachodzącą między nimi polaryzację podmiotowo-przedmiotową – nie należało postrzegać w kategorii wyrażen tożsamyh czy nawet wyrażen synonimicznych^[3].

Rozpoznanie to, mimo upływu czasu, nie utraciło na swojej aktualności, a argumenty przytoczone w niniejszym artykule stanowią próbę uzasadnienia tego stanowiska.

2 | Normatywny charakter definicji „przestępstwa wojskowego” – analiza historyczna pojęcia dokonana w oparciu o przepisy odrębnych aktów karno-wojskowych

Konieczność wypracowania i wprowadzenia do systemu prawa karnego *sensu largo* normatywnej definicji pojęcia „przestępstwa wojskowego” uzasadnia chociażby jej rys historyczny. Zauważyć bowiem należy, że w czasach, gdy materię karno-wojskową normowały odrębne akty prawne,

² Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r., Kodeks karny, Dz. U. z 1969 r., Nr 13, poz. 94 ze zm. (dalej k.k. z 1969).

³ Tak np.: Henryk Aratyn, Aleksander Zawirski, *Wojskowe prawo karne* (Warszawa: Wojskowe Zakłady Graficzne, 1960), 7; Jerzy Muszyński, „Przedmiot przestępstw wojskowych” *Wojskowy Przegląd Prawniczy*, nr 3 (1967): 279 i n.; W.M. Czchikwadze, „Ogólne pojęcie przestępstwa wojskowego” *Wojskowy Przegląd Prawniczy* nr 1 (1950): 24.

tj. Kodeks karny wojskowy z 1928 r.^[4]; Kodeks karny wojskowy z 1932 r.^[5] czy Kodeks karny Wojska Polskiego z 1944 r.^[6], instytucja „przestępstwa wojskowego” posiadała dobrze ugruntowaną pod względem legislacyjnym pozycję. Pojęciem tym bowiem ustawodawca we wskazanych aktach prawnych posługiwał się na dwa różne sposoby.

Pierwszy z nich polegał na dekretacji w regulacji karno-wojskowej jedynie samego terminu „przestępstwa wojskowego”, bez jednoczesnego określenia (w tym akcie normatywnym) jego zakresu merytorycznego. Dlatego celem rekonstrukcji desygnatów tego pojęcia należało subsydiarnie posłużyć się definicją pojęcia „przestępstwa”/”przestępstwa pospolitego” wypracowaną na potrzeby powszechnego prawa karnego, a następnie uzupełnić ją o elementy podmiotowo-przedmiotowe charakterystyczne dla prawa karnego wojskowego. Sytuacja taka występowała w czasie obowiązywania k.k.woj. z 1928 r.^[7], a uzyskana w ten sposób normatywna definicja pojęcia „przestępstwa wojskowego” miała charakter niezupełny i blankietowy.

⁴ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 marca 1928 r., w sprawie Kodeksu karnego wojskowego, Dz. U. z 1928 r., nr 36, poz. 328 ze zm.; obowiązywał 01.08.1928 r. – 31.12.1932 r. (dalej k.k.woj. z 1928 r.).

⁵ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 21 października 1932 r., Kodeks karny wojskowy, Dz. U. z 1932 r., nr 91, poz. 765 ze zm.; obowiązywał 01.01.1933 r. – 29.09.1944 r. (dalej k.k.woj. z 1932 r.).

⁶ Dekret Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 23 września 1944 r., Przepisy wprowadzające Kodeks Karny Wojska Polskiego, Dz. U. z 1944 r., nr 6, poz. 28 ze zm.; obowiązywał 30.09.1944 r. – 31.12.1969 r. (dalej k.k.W.P.).

⁷ Ustawodawca choć wprost posługiwał się w k.k.woj. z 1928 r. kategorią „przestępstwa wojskowego” (np. art.: 1-6 k.k.woj. z 1928 r.) to nie nadał on mu jednak cechy normatywności. Dlatego: „[...] określenie desygnatów definicji „przestępstwa wojskowego” [z k.k.woj. z 1928 r. – przyp. A.Z.] pociągało za sobą konieczność posłużenia się przepisami zadekretowanymi w rosyjskim kodeksie karnym z 1903 r., zwanym kodeksem Tagancewa (dalej k.T.), jako że niektóre z jego postanowień (...) [posiadały zastosowanie wobec ówczesnych polskich przepisów karno-wojskowych – przyp. A.Z.] (art. 7 k.k.woj. z 1928 r.)” – zob. Agata Ziółkowska, „Instytucja „przestępstwa wojskowego” w świetle uregulowań polskich kodyfikacji karno-wojskowych XX wieku – analiza historycznoprawna” *Czasopismo Prawno-Historyczne*, z. 1 (2024): 66. Zatem – przy rekonstrukcji normatywnej definicji pojęcia „przestępstwa wojskowego” z k.k.woj. z 1928 r. – pojęcie „przestępstwa” z rosyjskiego k.T. (rozumiane wówczas jako: czyn zakazany pod groźbą kary przez ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia, bezprawny (art. 1 k.T.) oraz zawiniony – kwestie winy zob.: art. 39-43 k.T.) należało uzupełnić o elementy charakterystyczne dla polskiego prawa karnego wojskowego; a konkretnie o element przedmiotowy, który zwracał uwagę na potrzebę zabezpieczenia w drodze odpowiedzialności karno-wojskowej szeroko rozumianego interesu Sił Zbrojnych (dalej SZ), a także o element podmiotowy, który ówczesna doktryna polskiego

Inaczej natomiast sytuacja wyglądała przy drugim ze sposobów ustawowej dekretacji instytucji „przestępstwa wojskowego”, jaki przyjęto projektując postanowienia k.k.woj. z 1932 r. czy k.k.W.P. We wskazanych aktach prawnych ustawodawca poza przedmiotowym pojęciem zadekretował również i jego desygnaty, przez co uzyskana w ten sposób normatywna definicja pojęcia „przestępstwa wojskowego” miała charakter zupełny, kompleksowy, a przede wszystkim formalny. W zależności bowiem od kodeksu karno-wojskowego „przestępstwo wojskowe” było czynem zabronionym pod groźbą kary przewidzianej albo „[...] w części szczególnej kodeksu karnego wojskowego” (art. 1 k.k.woj. z 1932 r.), albo też „[...] w części szczególnej niniejszego kodeksu” (art. 8 k.k.W.P.)^[8].

Wprawdzie instytucji „przestępstwa wojskowego” nie postrzegano wówczas przez pryzmat jego materialnej istoty^[9], to jednak okoliczność ta z powodzeniem funkcjonowała już wtedy w świadomości teoretyków prawa^[10], dając pewne ogólne wyobrażenie co do miary wagi

prawa karnego postrzegała w kategorii *delictum proprium*: „i to nawet w tych wypadkach, gdy dany artykuł części szczególnej [kodeksu – A.Z.] za podmiot [...] [uważał – A.Z.] kogokolwiek bądź” – Józef Lipczyński, *Prawo karne wojskowe materialne. Część I: przestępstwo* (Kraków: Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, 1951), 46; bowiem: „Podmiot przestępstwa wojskowego za każdym razem był [...] ograniczony do konkretnych osób wskazanych bezpośrednio w treści przepisów karno-wojskowych, zaś w ramach *delictum proprium* na omawianej płaszczyźnie w przepisach tych dokonywano dalszej charakterystyki owego podmiotu, która prowadziła z kolei do jego limitacji i ukształtowania kategorii „szczególnego podmiotu przestępstwa wojskowego” – jako podmiotu właściwego dla ogółu przepisów penalizujących przestępstwa wojskowe” – ibidem, s. 46.

⁸ Aratyn, Zawirski, *Wojskowe prawo karne*, 7; zauważyć również należy, że bezpośrednie odniesienie instytucji „przestępstwa wojskowego” z k.k.woj. z 1932 r. czy k.k.W.P. jedynie do czynów penalizowanych w przepisach tychże kodeksów karno-wojskowych siłą rzeczy przesądziło o wyjątkowym podmiocie i o szczególnym przedmiocie zamachu przestępnego przestępstw wojskowych w nich zadekretowanych.

⁹ Leszek Lernell, Jerzy Sawicki, „Nauka prawa karnego, jej przedmiot i metoda”, [w:] *Prawo karne Polski Ludowej*, Igor Andrejew, Leszek Lernell, Jerzy Sawicki (Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze, 1954), 14 i n.; Stanisław Śliwiński, *Prawo karne* (Warszawa: Gebethner i Wolff, 1946), 63.

¹⁰ Marek Smarzewski, „O społecznej szkodliwości czynu w polskim prawie karnym” *Roczniki Nauk Prawnych*, nr 3 (2013): 66.

przestępstwa^[11] lub jego istoty uzasadniającej sens kryminalizacji pewnych zachowań^[12].

W dwudziestoleciu międzywojennym, a także w latach następujących bezpośrednio po tym okresie aż do 1 stycznia 1970 r. (tj. do czasu wejścia w życie k.k. z 1969 r.) w systemie prawa karnego *sensu largo* występowało kilka kategorii przestępstw jednocześnie. Poza „przestępstwami” zwanymi wówczas „przestępstwami pospolitymi”, były również i „przestępstwa wojskowe” (wyodrębnione z uwagi na aspekt mieszany, tj. podmiotowo-przedmiotowy) oraz „przestępstwa skarbowe” (wyodrębnione z uwagi na aspekt jedynie przedmiotowy – o czym poniżej). Natomiast różnice zachodzące między nimi, widoczne w szczególności w ich treści i normatywnych definicjach, bezpośrednio przekładały się na wyraźną ich kategoryzację dokonywaną na płaszczyźnie kodeksowej przez samego ustawodawcę czy też na płaszczyźnie literatury przedmiotu przez ówczesnych teoretyków prawa karnego^[13].

Kategoryzacja ta była zasadna nawet wtedy, gdy ustawodawca nakładał obowiązek stosowania do przestępstw wojskowych przepisów zadekretowanych w innych aktach normatywnych. Tak było np. w czasie obowiązywania k.k.woj. z 1928 r. czy k.k.woj. z 1932 r., gdzie do przestępstw zadekretowanych w tych kodeksach miały subsydiarne zastosowanie (w różnym stopniu natężenia) przepisy innych aktów normatywnych, tj. np. przepisy k.T. (art. 7 k.k.woj. z 1928 r.) czy przepisy części ogólnej kodeksu karnego z 1932 r.^[14] (art. 6 k.k.woj. z 1932 r.). Jak zasadnie podkreślano w ówczesnej literaturze przedmiotu, wszelkie tego typu praktyki należało bowiem czynić z zachowaniem specyficznych i właściwych tylko prawu karnemu wojskowemu odmienności, które wyraźnie nakazywały traktować przestępstwa wojskowe w pewnych kierunkach odmiennie niż przestępstwa pospolite^[15].

¹¹ Cesare Beccaria, *O przestępstwach i karach* (Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze, 1952), 73.

¹² Juliusz Makarewicz, *Kodeks karny z komentarzem* (Lwów: Drukarnia Ossołińskich, 1932), 1.

¹³ Marjan Buszyński, Bolesław Matzner, Karol Muller, „Komentarz do art. 1 k.k.woj. z 1932 r.”, [w:] Marjan Buszyński, Bolesław Matzner, Karol Muller, *Kodeks karny wojskowy z komentarzem* (Warszawa: Główna Drukarnia Wojskowa, 1933), 20.

¹⁴ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 r., *Kodeks karny*, Dz. U. 1932, nr 60, poz. 571 ze zm. (dalej k.k. z 1932).

¹⁵ Buszyński, Matzner, Muller, „Komentarz do art. 1 k.k.woj. z 1932 r.” 21.

Z tej też przyczyny, trudno zgodzić się z zasadnością rozwiązań, które w odniesieniu do instytucji „przestępstwa wojskowego” przyjęto w k.k. z 1969 r. W akcie tym bowiem nie tylko nie wskazano normatywnej definicji przedmiotowego pojęcia, ale – co gorsza – całkowicie zrezygnowano z posługiwania się nim, nie podając przy tym żadnego argumentu przemawiającego za takim rozwiązaniem^[16].

Natomiast w uzasadnieniu projektu k.k. (tj. projektu k.k. z 1969 r.) wszelkie zmiany dokonane na płaszczyźnie ujęcia w jednym akcie prawnym norm prawa karnego powszechnego i wojskowego oraz przyjętych w związku z tym rozwiązań prawnych lakonicznie uzasadniano potrzebą harmonizacji tych przepisów oraz koniecznością ich integracji – przy czym w ogóle nie wskazano z czego ta potrzeba czy konieczność miałyby wynikać^[17].

3 | Pojęcie „przestępstwa skarbowego” jako systemowe uzasadnienie dla normatywnej definicji pojęcia „przestępstwa wojskowego”

Odnosząc poczynione powyżej rozważania do szczególnych dziedzin prawa karnego, jakie *de lege lata* w nim występują, zwrócić uwagę należy na zachodzącą obecnie między nimi pewną niespójność systemową. Mianowicie, od czasu wejścia w życie k.k. z 1969 r. ustawodawca konsekwentnie eliminuje z szeroko rozumianego systemu prawa karnego instrumenty stanowiące centralny punkt jednej z jego szczególnych dziedzin – chodzi tu o instrumenty właściwe dla prawa karnego wojskowego (które jest płaszczyzną badawczą wyodrębnioną z uwagi na aspekt mieszany – podmiotowo-przedmiotowy^[18]), przy czym jednocześnie ten sam ustawodawca

¹⁶ „Część wojskowa”, [w:] *Projekt kodeksu karnego oraz przepisów wprowadzających kodeks karny* (Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze, 1968), 193-196.

¹⁷ Ibidem, 163-165.

¹⁸ Przesłanka mieszana, tj. podmiotowo-przedmiotowa uzasadniająca wyodrębnienie prawa karnego wojskowego jako szczególnej dziedziny prawa karnego, zob.: Violetta Konarska-Wrzošek, Andrzej Marek, *Prawo karne* (Warszawa: C.H. Beck, 2019), 11; Jerzy Lachowski, Andrzej Marek, *Prawo karne. Zarys problematyki* (Warszawa: Wolters Kluwer, 2021), 23-24; Wojciech Filipkowski, Ewa

odstępuje od realizacji podobnych zabiegów legislacyjnych wobec instrumentów właściwych dla innej szczególnej dziedziny prawa karnego, tj. dla prawa karnego skarbowego, które z kolei wyodrębniono z uwagi tylko na jego przedmiot^[19].

Bowiem, od czasu dwudziestolecia międzywojennego nieprzerwanie aż po dzień dzisiejszy materia karno-skarbowa regulowana jest w odrębnych aktach prawnych^[20], w których to z powodzeniem funkcjonuje zarówno instytucja „przestępstwa skarbowego”^[21], jak i jej normatywna definicja^[22].

Monika Guzik-Makaruk, Katarzyna Laskowska, *Przewodnik po prawie karnym. Tablice, orzecznictwo, kazusy* (Warszawa: Wolters Kluwer, 2022), 26; Teresa Dukiet-Nagórska i n., *Prawo karne. Część ogólna, szczególna i wojskowa* (Warszawa: Wolters Kluwer, 2018), 27; Tadeusz Bojarski, *Polskie prawo karne. Zarys części ogólnej* (Warszawa: Lexis Nexis, 2006), 31; Jarosław Warylewski, *Prawo karne. Część ogólna* (Warszawa: Lexis Nexis, 2004), 24.

¹⁹ Przesłanka przedmiotowa uzasadniająca wyodrębnienie prawa karnego skarbowego jako szczególnej dziedziny prawa karnego, zob.: Konarska-Wrzošek, Marek, *Prawo karne*, 11; Lachowski, Marek, *Prawo karne. Zarys problematyki*, 23-24; Filipkowski, Guzik-Makaruk, Laskowska, *Przewodnik po prawie karnym*, 26; Dukiet-Nagórska i n., *Prawo karne*, 27; Bojarski, *Polskie prawo karne*, 31; Warylewski, *Prawo karne*, 24.

²⁰ Zob.: ustawa z dnia 10 września 1999 r., Kodeks karny skarbowy, t.j. Dz. U. z 2024 r., poz. 879 (dalej k.k.s.); ustawa z dnia 26 października 1971 r., Karna Skarbowa, Dz. U. z 1971 r., nr 28, poz. 260 ze zm. (dalej k.s. z 1971); ustawa z dnia 13 kwietnia 1960 r., Karna Skarbowa, Dz. U. z 1960 r., nr 21, poz. 123 ze zm. (dalej k.s. z 1960); dekret z dnia 11 kwietnia 1947 r., Prawo karne skarbowe, Dz. U. z 1947 r., nr 32, poz. 140 ze zm. (dalej p.k.s. z 1947); dekret z dnia 3 listopada 1936 r., Prawo karne skarbowe, Dz. U. z 1936 r., nr 84, poz. 581 ze zm. (dalej p.k.s. z 1936).

²¹ Do instytucji „przestępstwa skarbowego” nawiązywały tzw. „części 1-sze” p.k.s. z 1947 czy p.k.s. z 1936.

²² Pojęcie „przestępstwa skarbowego” zob.: art. 53 § 2 k.k.s. w zw. z art. 4 k.k.s. i art. 53 § 7 k.k.s.; a dawniej także i art. 1 k.s. z 1971; art. 1 k.s. z 1960. Obecnie pod pojęciem „przestępstwa skarbowego” rozumie się: „[...] czyn zabroniony przez kodeks pod groźbą kary grzywny w stawkach dziennych, kary ograniczenia wolności lub kary pozbawienia wolności” – art. 53 § 2 k.k.s.; zawiniony – art. 4 k.k.s.; o stopniu społecznej szkodliwości wyższej niż znikomy – art. 53 § 7 k.k.s. – więcej czyt.: Robert Zawłocki, „§ 1. Pojęcie przestępstwa”, [w:] *Nauka o przestępstwie. Zasady odpowiedzialności*, t. III, red. Ryszard Dębski (Warszawa: C.H. Beck, 2013), 38; Wojciech Kotowski, Bolesław Kurzępa, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz* (Warszawa: Lexis Nexis, 2007), 250; Tomasz Grzegorzczak, *Prawo karne skarbowe* (Kraków: Zakamycze, 1997), 68-69; Feliks Prusak, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz* (Kraków: Zakamycze, 2006) 534-536; Leszek Wilk, Jarosław Zagrodnik, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz* (Warszawa: C.H. Beck, 2007), 209-210; Leszek Wilk, Jarosław Zagrodnik, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz* (Legalis: C.H. Beck, 2021), 1, 3.; Tomasz Oczkowski, „Komentarz do art. 53 § 2 k.k.s.”, [w:] *Kodeks karny skarbowy. Komentarz*,

Natomiast na płaszczyźnie karno-wojskowej praktyka ta wygląda zupełnie inaczej; bowiem bytność w systemie prawa karnego *sensu largo* instytucji „przestępstwa wojskowego” oraz jej legalnej definicji zakończyła się wraz z uchyceniem obowiązywania k.k.W.P., tj. z dniem 31 grudnia 1969 r. (o czym była już mowa).

Trudno jest zatem zrozumieć wskazaną powyżej niekonsekwencję działań ustawodawcy realizowaną – bądź co bądź za każdym razem – wobec wyspecjalizowanych dziedzin prawa karnego (w ramach których penalizacją objęto przecież określoną kategorię czynów), zwłaszcza jeżeli weźmie się pod uwagę *ratio legis* tychże płaszczyzn. Już sama ta okoliczność pozwala przyjąć, że ustawodawca generalnie dostrzega pewną polaryzację zachodzącą między powszechnym prawem karnym a zadekretowanym w regulacji kodeksowej jako jego trzecia część (wojskowym prawem karnym czy zawartym w oddzielnej ustawie) skarbowym prawem karnym.

Odrębności te (jak już zauważono) mają podmiotowy i / lub przedmiotowy charakter i bezpośrednio cechują czyny zabronione przez prawo karne powszechne, wojskowe oraz skarbowe. Ponadto, tworzą one także pewne uzasadnienie dla wyodrębnienia w systemie prawa karnego *sensu largo* różnych rodzajowo grup przestępstw, przy czym tylko niektórym z nich nadano cechę autonomiczności i normatywności – i mimo upływu lat – konsekwentnie się ją podtrzymuje (tak jest przy przestępstwach^[23]

red. Igor Zgoliński (Warszawa: Wolters Kluwer, 2018), 275; Stanisław Baniak, *Prawo karne skarbowe* (Toruń: Zakamycze, 2001), 27-39; Grzegorz Skowronek, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz* (Legalis: C.H. Beck, 2020), 3; Feliks Prusak, „I. Separacja prawa karnego skarbowego”, [w:] *Szczególne dziedziny prawa karnego. Prawo karne wojskowe, skarbowe i pozakodeksowe*, red. Marek Bojarski (Warszawa: C.H. Beck, 2014), 6-12; Tomasz Grzegorzczak, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz* (Warszawa: Wolters Kluwer, 2009), 206-207; Tadeusz Stępień, Krzysztof Stępień, *Przestępstwa i wykroczenia skarbowe*, (Toruń: TNOiK, 2000), 22; Piotr Kardas, Grzegorz Łabuda, Tomasz Razowski, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz* (Warszawa: Wolters Kluwer, 2017), 569; Anna Wielgołewska, Andrzej Piaseczny, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz* (Warszawa: Lexis Nexis, 2012), 150-151.

²³ Pojęcie „przestępstwa” zob.: art.: 1, 2, 7, 9 i 115 § 1 k.k.; które dawniej określano mianem „przestępstwa pospolitego” zob.: art.: 1, 6, 26 i 120 § 1 k.k. z 1969 r. czy art. 1, 12-14, 19-21 k.k. z 1932; ad. definicji „przestępstwa pospolitego” z k.k. z 1932 zob. także: Barbara Kunicka-Michalska, Janina Wojciechowska, *Prawo karne. Część ogólna. Wybrane zagadnienia* (Toruń: Wydawnictwo UMK, 1986), 17-18; Stanisław Pławski, *Prawo karne (w zarysie). Część I* (Warszawa: PWN, 1965), 68-82; Śliwiński, *Prawo karne*, 63-69.

i przestępstwach skarbowych^[24]). Natomiast od pewnego czasu (tj. od 1 stycznia 1970 r.) przymiotów tych z kolei konsekwentnie odmawia się przestępstwu wojskowemu.

Jednak z całą stanowczością zauważyć należy, że brak autonomiczności przestępstw wojskowych, a także odebranie im cechy normatywności nie wynika (i nigdy nie wynikało) ze względów natury merytorycznej. Wręcz przeciwnie. Od czasu wejścia w życie k.k. z 1969 r. aż po dzień dzisiejszy taki stan rzeczy jest pokłosiem jedynie wyrazu woli ustawodawcy, co widoczne jest m.in. w sposobie skodyfikowania w systemie prawa karnego przestępstw wojskowych, a konkretnie rzecz ujmując w zadekretowaniu ich nie w odrębnej regulacji karno-wojskowej (tak jak to miało miejsce niegdyś), lecz w integralnej części tzw. powszechnego kodeksu karnego. Dlatego aktualnie nie ma żadnych merytorycznych przeciwwskazań wyłączających bądź uniemożliwiających ponowne wprowadzenie do systemu prawa karnego, tj. do treści obowiązującej regulacji kodeksowej normatywnej definicji pojęcia „przestępstwa wojskowego”. Zwłaszcza, że w kodeksie tym nadal występują legalne definicje pojęć funkcjonalnie bezpośrednio związanych z materią karno-wojskową, takie jak np. legalna definicja pojęcia „rozkaz” (art. 115 § 18 k.k.) czy legalna definicja pojęcia „żołnierz” (art. 115 § 17 k.k.)^[25].

²⁴ Pojęcie „przestępstwa skarbowego” zob.: art. 53 § 2 k.k.s. w zw. z art. 4 k.k.s. i art. 53 § 7 k.k.s.; a w uprzednio obowiązujących aktach karno-skarbowych także: art. 1 k.s. z 1971 w zw. z art. 4 k.s. z 1971 i art. ; art. 1 k.s. z 1960 w zw. z art. 5 k.s. z 1960.

²⁵ Już sama odrębność przestępstwa wojskowego – jako pewnej instytucji prawa karnego wojskowego – przemawia za tym, by pojęciu temu nadać cechę normatywności (tak jak obecnie występuję to przy instytucji „przestępstwa skarbowego”). Natomiast bez jakiegokolwiek znaczenia merytorycznego dla dalszych rozważań jest to, czy pojęcie „przestępstwa wojskowego” zostałoby zadekretowane w regulacji kodeksowej jako kolejna jednostka redakcyjna przepisu art. 115 k.k. (czyli w tzw. słowniczku kodeksowym) czy też umieszczono by je w przepisach ogólnych części wojskowej k.k. – czym powrócono by do sposobu dekretowania pojęć funkcjonalnie związanych ze strukturą wojską jaki zastosowano w k.k. z 1969 r. W kodeksie tym bowiem pojęcia te objaśnione były w przepisach ogólnych części wojskowej tegoż kodeksu (zob.: definicja „żołnierza” – art. 289 § 2 k.k. z 1969 r. czy definicja „rozkażu” – art. 290 § 3 k.k. z 1969 r.).

4 | Instytucja „przestępstwa wojskowego” a stanowisko przedstawicieli doktryny prawa karnego

Niekonsekwencja ustawodawcy widoczna w jego niejednorodnym podejściu do wyspecjalizowanych dziedzin prawa karnego oraz występujących w ich obrębie różnych rodzajowo grup przestępstw w efekcie doprowadziła do sytuacji, gdzie jedne z tych przestępstw funkcjonują z powodzeniem zarówno na płaszczyźnie ustawodawstwa krajowego^[26], jak i w dyskursie prawniczym (tak jest przy „przestępstwach skarbowych”); inne zaś nie są dekretowane w ramach ustawodawstwa krajowego (przy czym, co ciekawe, z powodzeniem funkcjonują one w ustawodawstwie międzynarodowym – o czym poniżej) zaś wszelkie wzmianki na ich temat na płaszczyźnie krajowej ogranicza się do wywodów poczynionych na łamach literatury przedmiotu jedynie (mowa tu o „przestępstwach wojskowych”).

Na szczęście przedstawiciele nauki prawa karnego (w znacznej większości przypadków) są zgodni co do tego, że polaryzacja zachodząca między różnymi rodzajowo grupami przestępstw, tj. między przestępstwem a przestępstwem wojskowym czy przestępstwem skarbowym dotyczy ich esencji (czyli *de facto* ich treści i / lub podmiotu). Esencja ta bowiem pozwala na wyraźne rozróżnienie np. instytucji przestępstwa od instytucji przestępstwa wojskowego, nawet pomimo skodyfikowania ich w jednym akcie prawnym. Dlatego też wskazanych kategorii przestępstw nie należy postrzegać jako wyrażen synonimicznych, a występująca między nimi zależność funkcjonalna (widoczna w ich wspólnych elementach) nakazuje jedynie: „Przy określaniu [desygnatów – przyp. A.Z.] przestępstwa wojskowego [...] [brać – przyp. A.Z.] za punkt wyjściowy ogólne pojęcie przestępstwa [...]. [Gdyż – przyp. A.Z.] Podstawowe cechy, określające przestępstwo w ogóle [...] [są – przyp. A.Z.] właściwe również przestępstwom wojskowym”^[27].

²⁶ Bezpośrednie odwołanie do instytucji „przestępstwa skarbowego” (poza k.k.s.-em) odnaleźć można również i w innych aktach prawnych, zob. np.: art. 657 ustawy z dnia 11 marca 2022 r., o obronie Ojczyzny, t.j. Dz. U. z 2024 r., poz. 834 (dalej u.obr.O.); czy art. 237 § 3 pkt 16b) ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r., Kodeks postępowania karnego, t.j. Dz. U. z 2024 r., poz. 37 (dalej k.p.k.).

²⁷ W.M. Czchikwadze, *Radzieckie prawo karne wojskowe. Część ogólna* (Warszawa: Wydawnictwo MON, 1952), 139; Czchikwadze, „Ogólne pojęcie”, 24.

Zatem każde „przestępstwo wojskowe” jest jednocześnie „przestępstwem”, zaś nie każde „przestępstwo” jest jednocześnie „przestępstwem wojskowym”. Dlatego, zdaniem przedstawicieli doktryny prawa karnego nieposługiwanie się w sposób formalny (tj. na płaszczyźnie kodeksowej) pojęciem „przestępstwa wojskowego” nie stanowi żadnej okoliczności uzasadniającej nieużywanie tego pojęcia w dyskursie naukowym i publicystycznym. W różnego rodzaju opracowaniach odnaleźć bowiem można wypowiedzi, które wprost odnoszą się do instytucji „przestępstwa wojskowego” jako do szczególnego rodzaju przestępstwa, różnicując przy tym te dwie kategorie czynów zabronionych w wyraźny sposób^[28].

²⁸ Tak: Teofil Leśko, Stefan Rybarczyk, *Prawo wojskowe PRL*, t. II (Warszawa: Wydawnictwo MON, 1987), 54 i n.; Stefan Rybarczyk, *Zarys prawa wojskowego. Prawo karne wojskowe*, t. IV (Warszawa: Wydawnictwo WAP, 1974), 61 i n.; Czchikwadze, „Ogólne pojęcie”, 17 i n.; Czchikwadze, *Radzieckie prawo karne*, 139 i n.; Jerzy Muszyński, *Prawo karne wojskowe państw socjalistycznych* (Warszawa: Wydawnictwo MON, 1967), 35 i n.; Jerzy Muszyński, *Przestępstwo wojskowe a przewinienie dyscyplinarne w polskim prawie wojskowym* (Warszawa: Wydawnictwo MON, 1979), 11 i n.; Muszyński, „Przedmiot przestępstw wojskowych”, 279 i n.; Aratyn, Zawirski, *Wojskowe prawo karne*, 7; Henryk Popławski, Ryszard Skarbek, Zbigniew Szczurek, *Prawo karne wojskowe i skarbowe* (Gdańsk: Dział Poligrafii UG, 1983), 38 i n.; Agata Ziółkowska, *Odpowiedzialność karna a odpowiedzialność dyscyplinarna w wojsku – zagadnienia materialnoprawne* (Warszawa: EuroPrawo, 2020), 89 i n.; Stanisław Maria Przyjemski, *Prawo karne wojskowe* (Gdańsk: Wydawnictwo Egros, 1999), 105 i n.; Katarzyna Chałubińska-Jentkiewicz, „Przestępstwa wojskowe”, [w:] *Prawo wojskowe*, red. Małgorzata Czupryk, Mirosław Karpiuk (Warszawa: Wydawnictwo AON, 2015), 210 i n.; Mariusz Czyżak, *Odrębność polskiego prawa karnego wojskowego wobec prawa karnego powszechnego* (Warszawa: Wydawnictwo Akademickie i Profesjonalne, 2010), 187 i n.; Mariusz Czyżak, „Pojęcie tzw. przestępstwa wojskowego w polskim prawie karnym” *Wojskowy Przegląd Prawniczy*, nr 3 (2004): 13 i n.; Kryspin Mioduski, „Część wojskowa. Uwagi ogólne”, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, t. II, Jerzy Bafia, Kryspin Mioduski, Mieczysław Siewierski (Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze, 1987), 488; Roman Góral, *Kodeks karny. Praktyczny komentarz z orzecznictwem* (Warszawa: Zrzeszenia Prawników Polskich, 2005), 325; Marian Flemming, *Kodeks karny – część wojskowa. Komentarz* (Warszawa: C.H. Beck, 2000), 29; Oktawia Górniok, Stanisław Hoc, Stanisław Maria Przyjemski, *Kodeks karny. Komentarz*, t. III (Gdańsk: Wydawnictwo Stalla Maris, 1999), 445; Janusz Wojciechowski, *Kodeks karny. Komentarz. Orzecznictwo* (Warszawa: Wydawnictwo Librata, 1997), 563; Andrzej Kamiński, „Komentarz do art. 317 k.k.”, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. Oktawia Górniok (Warszawa: Lexis Nexis, 2006), 947; Michał Jędrzejczyk, „Odpowiedzialność współsprawcy cywilnego przed sądem wojskowym za wojskowe przestępstwo indywidualne” *Palestra*, nr 1-2 (2021): 121 in.; inaczej – niesłusznie: Władysław Sieracki, „Niektóre problemy ewolucji wojskowego prawa karnego (materialnego) w okresie 1963-1983” *Wojskowy Przegląd Prawniczy*, nr 3 (1983): 235; uchwała SN z 20.12.1976, U 5/76, OSNKW 1977, nr 1, poz. 2.

5 | Międzynarodowy charakter instytucji „przestępstwa wojskowego”

Wprawdzie żaden z krajowych (tzn. polskich) aktów prawnych w swej treści nie posługuje się wprost pojęciem „przestępstwa wojskowego”, to zauważyć jednak należy, że z dużym powodzeniem funkcjonuje ono w już ustawodawstwie międzynarodowym. Bezpośrednie bowiem odwołanie się w treści aktu prawa międzynarodowego do omawianej instytucji odnaleźć można w umowach międzynarodowych czy przepisach konwencyjnych łączących państwo polskie (Rzeczpospolitą Polską; dalej RP) z innymi krajami. W ustawodawstwie międzynarodowym wyraźnie bowiem wyodrębnia się zarówno samo pojęcie „przestępstwa wojskowego”^[29], jak i też w pewnym stopniu również jego normatywną treść^[30].

Posłużenie się instytucją „przestępstwa wojskowego” w akcie prawa międzynarodowego najczęściej dokonywane jest celem określenia zakresu rodzajowego spraw, wobec których wyłączana jest możliwość zastosowania tego aktu. Aktów prawa międzynarodowego, określających warunki wzajemnej pomocy prawnej, co do zasady nie stosuje się bowiem w sprawach dotyczących: „[...] przestępstw wojskowych [...]”^[31].

²⁹ Zob.: art. 96 umowy z dnia 23 lutego 1994 r., o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych, rodzinnych, pracowniczych i karnych, podpisana w Rydze między RP a Republiką Łotewską, Dz. U. z 1995 r., nr 110, poz. 534 (dalej Umowa Łotwa z 1994); art. 93 umowy z dnia 27 listopada 1998 r., o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych, pracowniczych i karnych, podpisana w Tallinie między RP a Republiką Estońską, Dz. U. z 2000 r., nr 5, poz. 49 (dalej Umowa Estonia z 1998); art. 24 lit. a) umowy z dnia 5 czerwca 1987 r., o pomocy prawnej w sprawach cywilnych i karnych, podpisana w Warszawie między RP a Chińską Republiką Ludową, Dz. U. z 1988 r., nr 9, poz. 65 (dalej Umowa Chiny z 1987).

³⁰ Ziółkowska, „Instytucja „przestępstwa wojskowego” w świetle uregulowań”, 77.

³¹ Zob.: art. 11 ust. 2 Protokół dodatkowy z dnia 17 marca 1978 r. podpisany w Strasburgu do Europejskiej Konwencji z dnia 20 kwietnia 1959 r., o pomocy prawnej w sprawach karnych również podpisanej w Strasburgu. <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/europejska-konwencja-o-pomocy-prawnej-w-sprawach-karnych-strasburg-16851515>. [dostęp: 25.07.2024]. (dalej Protokół dodatkowy z 1978); art. 3 ust 2 lit b) umowy z dnia 25 kwietnia 2022 r., o wzajemnej pomocy prawnej w sprawach karnych, podpisana w Nowym Delhi między RP a Republiką Indii, Dz. U. z 2023 r., poz. 695 (dalej Umowa Indie z 2022); art. 4 Europejskiej Konwencji o Ekstradycji z dnia 13 grudnia 1957 r., źródło: <http://libr.sejm.gov.pl/tekoi1/txt/re/1957-1.html> dostęp na dzień 2024.05.14 (dalej Konwencja z 1957).

Bywa również, że twórcy aktów prawa międzynarodowego, odnosząc się do instytucji „przestępstwa wojskowego”, nie czynią tego wprost (poprzez bezpośrednie posłużenie się tym terminem), zaś o tym, że mamy do czynienia z omawianym rodzajem przestępstwa (z dużym prawdopodobieństwem) wywnioskować można z treści poszczególnych przepisów danego aktu. Pośredni sposób odwołania się do instytucji „przestępstwa wojskowego” zastosowano m.in. w umowie zawartej między RP a Ukrainą^[32], w której wskazano, że: „Wydalenie nie następuje, jeżeli przestępstwo polega wyłącznie na naruszeniu obowiązków wojskowych” (art. 61 ust. 1 pkt 7 umowa Ukraina z 1993). Analogicznie kwestię tę rozwiązano także i w postanowieniach umów międzynarodowych łączących RP z np.: Republiką Łotewską^[33], Republiką Estońską^[34] czy Republiką Litewską^[35].

Zatem ustawodawstwo międzynarodowe wyraźnie kategoryzuje i odróżnia zarazem instytucje „przestępstwa” od instytucji „przestępstwa wojskowego”. Bywa bowiem, że wskazuje się w nim wprost limitację, zgodnie z którą: „[...] umowa [międzynarodowa – przyp. A.Z.] nie ma zastosowania do [...] przestępstw wojskowych. [Bowiem, – przyp. A.Z.] Dla celów niniejszej Umowy, przestępstwa wojskowe polegają na naruszeniu prawa wojskowego i nie stanowią przestępstw w świetle powszechnego prawa karnego”^[36].

³² Umowa z dnia 24 maja 1993 r., o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych i karnych, podpisana w Kijowie między RP a Ukrainą, Dz. U. z 1994 r., nr 96, poz. 465 (dalej Umowa Ukraina z 1993).

³³ Zob.: art. 68 ust. 1 pkt 7 umowa Łotwa z 1994.

³⁴ Zob.: art. 93 Umowa Estonia z 1998.

³⁵ Zob.: art. 66 ust. 1 pkt 7 umowy z dnia 26 stycznia 1993 r., o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych, rodzinnych, pracowniczych i karnych, podpisana w Warszawie między RP a Republiką Litewską, Dz. U. z 1994 r., nr 35, poz. 130 (dalej Umowa Litwa z 1993).

³⁶ Art. 1 ust. 6 umowy z dnia 26 lutego 2004 r., o wzajemnej pomocy w sprawach karnych, podpisana w Bangkoku między RP a Królestwem Tajlandii, Dz. U. z 2009 r., Nr 208, poz. 1607 (dalej Umowa Bangkok z 2004).

6 | Podsumowanie, czyli zdanie *de lege ferenda* dotyczące instytucji „przestępstwa wojskowego”

Instytucja „przestępstwa wojskowego” stanowi kategorię wyraźnie wyodrębnioną w ramach ustawodawstwa międzynarodowego. Zatem tym bardziej dziwi fakt, że polskie ustawodawstwo karne (rozumiane szeroko) nie posługuje się przedmiotowym pojęciem w sposób formalny (tj. na płaszczyźnie kodeksowej) nieprzerwanie od 1 stycznia 1970 r. aż po dzień dzisiejszy.

Natomiast przytoczone argumenty natury: historycznej, systemowej, funkcjonalno-doktrynalnej czy międzynarodowej stanowią pewien punkt wyjścia, w oparciu o który można próbować uzasadniać konieczność wypracowania i wprowadzenia do regulacji kodeksowej normatywnej definicji pojęcia „przestępstwa wojskowego”.

Uwzględniając niezmienną od lat specyfikę tych przestępstw (tj. ich specjalny podmiot oraz przedmiot), a także mając na uwadze fakt, że: „Przestępstwo wojskowe jest szczególnym rodzajem przestępstwa w ogóle”^[37], w zakresie definicji „przestępstwa wojskowego” (w oparciu o normatywną definicję pojęcia „przestępstwa” wzbogaconą o elementy podmiotowo-przedmiotowe charakteryzujące prawo karne wojskowe^[38]) wypracować można dwie koncepcje:

- koncepcję węższą, zakładającą, że „przestępstwem wojskowym” jest: czyn żołnierza (lub pracownika wojska) zabroniony pod groźbą kary w części wojskowej kodeksu karnego obowiązującego w czasie jego popełnienia i określającego jego znamiona, bezprawny, zawiniony oraz społecznie szkodliwy w stopniu wyższym niż znikomy;

³⁷ Czchikwadze, *Radzieckie prawo karne*, 139; Czchikwadze, „Ogólne pojęcie”, 24.

³⁸ Zaproponowane normatywne definicje pojęcia „przestępstwa wojskowego” w swej treści zawierają: po pierwsze, elementy formalne i materialne (tj. elementy przejęte na wzór z normatywnej definicji pojęcia „przestępstwa”, które od 1969 r. definiowane jest w taki sposób), po drugie, elementy podmiotowo-przedmiotowe właściwe dla prawa karnego wojskowego. Brak któregośkolwiek z tych elementów powoduje, że dany czyn albo w ogóle nie posiada cechy bezprawności; albo też przedmiotową cechę posiada, przy czym nie jest to przestępstwo wojskowe, lecz inny penalizowany karne czyn (np.: przestępstwo zadekretowane w części szczególnej k.k. czy też przestępstwo skarbowe).

oraz

- koncepcję szerszą, zakładającą, że „przestępstwem wojskowym” jest: czyn żołnierza (lub pracownika wojska) wymierzony w szeroko rozumiany interes służby wojskowej i Sił Zbrojnych RP lub państwa sojuszniczego, zabroniony pod groźbą kary przez ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia, określającą jego znamiona, bezprawny, zawiniony oraz społecznie szkodliwy w stopniu wyższym niż znikomy^[39].

Każda z zaproponowanej koncepcji legalnej definicji „przestępstwa wojskowego” skonstruowana została w analogiczny sposób z jednoczesnym zachowaniem wymogów wynikających m.in. z zasady określoności czynu czy funkcji gwarancyjnej prawa karnego.

W definicjach tych bowiem wojskową odpowiedzialność karną uwarunkowano od konieczności popełnienia czynu, który ustawa obowiązująca w chwili jego popełnienia uznaje za karalny i karygodny poprzez określenie jego ustawowych znamion (co stanowi istotę zasady określoności czynu i spełnia założenia funkcji gwarancyjnej przepisów prawa karnego materialnego).

Węższa koncepcja normatywnej definicji pojęcia „przestępstwa wojskowego” w swej konstrukcji nawiązuje bezpośrednio do sposobu definiowania przedmiotowego pojęcia, jaki był stosowany w *stricte* wojskowych kodeksach karnych (zob. art. 1 k.k.woj. z 1928 r. czy art. 8 k.k.W.P. – o czym była już mowa). Wyraźnie odnosi ona bowiem omawiane pojęcie do czynów zadekretowanych jedynie w części wojskowej kodeksu karnego.

Natomiast szersza koncepcja normatywnej definicji pojęcia „przestępstwa wojskowego” – mimo, że w swej treści nie odwołuje się ona wprost do czynów penalizowanych w części szczególnej części wojskowej k.k. – to za jej zasadnością przemawia jednak występujące obecnie dość duże natężenie legislacyjne, które powoduje niekiedy wrażenie braku racjonalności ustawodawcy. Koncepcja ta bowiem posiada charakter asekuracyjny, tzn. będzie ona aktualna nawet wówczas, gdy ustawodawca zdecyduje się skodyfikować przestępstwa wojskowe także poza częścią wojskową

³⁹ Tak też: Leško, Rybarczyk, *Prawo wojskowe*, 43-46 – przy czym Autorzy ci proponowali normatywną definicję pojęcia „przestępstwa wojskowego”, w której uwzględnili oni aspekt społecznego niebezpieczeństwa czynu.

obowiązującej regulacji kodeksowej, czego zdaniem przedstawicieli doktryny prawa karnego nie można wykluczyć^[40].

Zwłaszcza, jeżeli weźmie się pod uwagę rozwiązanie prawne, jakie w ostatnim czasie przyjęto wobec wykroczeń wojskowych. Zauważyć bowiem należy, że do czasu wejścia w życie u.obr.O. (tj. do 23 kwietnia 2022 r.) klasyfikacji czynów jako wykroczenia wojskowe dokonywano jedynie w oparciu o kryterium właściwości procesowej wojskowego sądu garnizonowego, jako sądu pierwszej instancji (art. 10 ustawy z 24 sierpnia 2001 r., Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia^[41]^[42]), co było rozwiązaniem słusznym.

Natomiast po wskazanej dacie w systemie prawa wojskowego pojawił się przykładowy katalog wykroczeń wojskowych (zawarto go w dziale XXV u.obr.O. pt.: „Przepisy karne i przepisy o karach pieniężnych”), czyli *de facto* przykładowy katalog czynów, które jak dotąd nigdy nie były formalnie skodyfikowane w ramach polskiego ustawodawstwa wojskowego^[43]. Zatem obecnie w szeroko rozumianym systemie prawa wojskowego mogą pojawić się rozwiązania dotąd jemu nieznane lub w nim niewystępujące.

Dlatego bardziej zasadna zdaje się być szersza koncepcja normatywnej definicji „przestępstwa wojskowego”. Jej charakter niejako *in posterum* zabezpiecza interes służby wojskowej, a także eliminuje możliwość wystąpienia ewentualnych luk w prawie, jakie mogłyby powstać gdyby ustawodawca na płaszczyźnie przestępstw wojskowych przyjął rozwiązania analogiczne do rozwiązań zadekretowanych już wobec wykroczeń wojskowych.

⁴⁰ Tak: Leśko, Rybarczyk, *Prawo wojskowe*, 46.

⁴¹ Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r., Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia, t.j. Dz. U. z 2024 r., poz. 977 (dalej k.p.s.w.).

⁴² Za popełnienie wykroczenia wojskowego żołnierz ponosi odpowiedzialność wykroczeniową inicjowaną za pomocą żądania o ściganie wykroczenia złożonego przez Dowódcę Jednostki Wojskowej (dalej JW), w której on służy. W tym zakresie Dowódca JW jest jedynym kompetentnym podmiotem (art. 86a § 1 k.p.s.w.). Drugim rodzajem odpowiedzialności, jaki można zastosować wobec żołnierza za popełnienie wykroczenia wojskowego jest wojskowa odpowiedzialność dyscyplinarna także inicjowana przez Dowódcę JW, o ile odstąpi on od złożenia żądania o ściganie wykroczenia (art. 86a § 2 k.p.s.w. z zastrzeżeniem brzmienia przepisu art. 86a § 3 k.p.s.w.).

⁴³ Więcej: Agata Ziółkowska, „Komentarz do art. 338 k.k.”, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. Violetta Konarska-Wrzošek (LEX: Wolters Kluwer, 2023), 2; Agata Ziółkowska, „Przepełnienie samowolnego oddalenia się (art. 338 k.k. i art. 682 ust. 2 pkt 2 u.obr.o.)” *Ius Novum* (2025) – tekst przyjęty do druku.

Realizacja zgłoszonego zadania *de lege ferenda*, zakładającego konieczność wprowadzenia do obowiązującej regulacji kodeksowej normatywnej definicji pojęcia „przestępstwa wojskowego”, z pewnością przyczyni się do wypełnienia występującej obecnie luki w prawie, a także pomoże w (symbolicznym co prawda, ale jednak) usystematyzowaniu instytucji prawa karnego wojskowego oraz ich zharmonizowaniu z postanowieniami aktów prawa międzynarodowego. Polskie prawo wojskowe w dzisiejszej literaturze przedmiotu w znacznej większości przypadków traktowane jest bowiem po macoszemu. Brak jest opracowań monograficznych, które kompleksowo charakteryzowałyby problematykę materialnego prawa karnego wojskowego, zaś artykuły jej dotyczące mają charakter raczej incydentalny.

Bibliografia

- Aratyn Henryk, Aleksander Zawirski, *Wojskowe prawo karne*. Warszawa: Wojskowe Zakłady Graficzne, 1960.
- Baniak Stanisław, *Prawo karne skarbowe*. Kraków: Zakamycze, 2001.
- Beccaria Cesare, *O przestępstwach i karach*. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze, 1952.
- Bojarski Tadeusz, *Polskie prawo karne. Zarys części ogólnej*. Warszawa: Lexis Nexis, 2006.
- Buszyński Marjan, Bolesław Matzner, Karol Muller, „Komentarz do art. 1 k.k.woj. z 1932 r.”, [w:] Marjan Buszyński, Bolesław Matzner, Karol Muller, *Kodeks karny wojskowy z komentarzem*. 20-22. Warszawa: Główna Drukarnia Wojskowa, 1933.
- Chałubińska-Jentkiewicz Katarzyna, „Przestępstwa wojskowe”, [w:] *Prawo wojskowe*, red. Małgorzata Czupryk, Mirosław Karpiuk. 210-212. Warszawa: Wydawnictwo AON, 2015.
- Czchikwadze W.M., „Ogólne pojęcie przestępstwa wojskowego” *Wojskowy Przegląd Prawniczy*, nr 1 (1950): 17-56.
- Czchikwadze, W.M., *Radzieckie prawo karne wojskowe. Część ogólna*. Warszawa: Wydawnictwo MON, 1952.
- „Część wojskowa”, [w:] *Projekt kodeksu karnego oraz przepisów wprowadzających kodeks karny*. 188-196. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze, 1968.
- Czyżak Mariusz, „Pojęcie tzw. przestępstwa wojskowego w polskim prawie karnym” *Wojskowy Przegląd Prawniczy*, nr 3 (2004): 13-23.

- Czyżak Mariusz, *Odrębność polskiego prawa karnego wojskowego wobec prawa karnego powszechnego*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie i Profesjonalne, 2010.
- Dukiet-Nagórska Teresa et al., *Prawo karne. Część ogólna, szczególna i wojskowa*. Warszawa: Wolters Kluwer, 2018.
- Filipkowski Wojciech, Ewa Monika Guzik-Makaruk, Katarzyna Laskowska, *Przewodnik po prawie karnym. Tablice, orzecznictwo, kazusy*. Warszawa: Wolters Kluwer, 2022.
- Flemming Marian, *Kodeks karny – część wojskowa. Komentarz*. Warszawa: C.H. Beck, 2000.
- Góral Roman, *Kodeks karny. Praktyczny komentarz z orzecznictwem*. Warszawa: Zrzeszenia Prawników Polskich, 2005.
- Górniok Oktawia, Stanisław Hoc, Stanisław Maria Przyjemski, *Kodeks karny. Komentarz*, t. III. Gdańsk: Wydawnictwo Stalla Maris, 1999.
- Grzegorzczuk Tomasz, *Prawo karne skarbowe*. Kraków: Zakamycze, 1997.
- Grzegorzczuk Tomasz, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz*. Warszawa: Wolters Kluwer, 2009.
- Jędrzejczyk Michał, „Odpowiedzialność współsprawcy cywilnego przed sądem wojskowym za wojskowe przestępstwo indywidualne” *Palestra*, nr 1-2 (2021): 121-130.
- Kamiński Andrzej, „Komentarz do art. 317 k.k.”, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. Oktawia Górniok. 947-950. Warszawa: Lexis Nexis, 2006.
- Kardas Piotr, Grzegorz Łabuda, Tomasz Razowski, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz*. Warszawa: Wolters Kluwer, 2017.
- Konarska-Wrzošek Violetta, Andrzej Marek, *Prawo karne*. Warszawa: C.H. Beck, 2019.
- Kotowski Wojciech, Bolesław Kurzępa, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz*. Warszawa: Lexis Nexis, 2007.
- Kunicka-Michalska Barbara, Janina Wojciechowska, *Prawo karne. Część ogólna. Wybrane zagadnienia*. Toruń: Wydawnictwo UMK, 1986.
- Lachowski Jerzy, Andrzej Marek, *Prawo karne. Zarys problematyki*. Warszawa: Wolters Kluwer, 2021.
- Lernell Leszek, Jerzy Sawicki, „Nauka prawa karnego, jej przedmiot i metoda”, [w:] *Prawo karne Polski Ludowej*, Igor Andrejew, Leszek Lernell, Jerzy Sawicki. 14-18. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze, 1954.
- Leśko Teofil, Stefan Rybarczyk, *Prawo wojskowe PRL*, t. II. Warszawa: Wydawnictwo MON, 1987.
- Lipczyński Józef, *Prawo karne wojskowe materialne. Część I: przestępstwo*. Kraków: Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, 1951.

- Makarewicz Juliusz, *Kodeks karny z komentarzem*. Lwów: Drukarnia Ossolińskich, 1932.
- Mioduski Kryspin, „Część wojskowa. Uwagi ogólne”, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*. t. II, red. Jerzy Bafia, Kryspin Mioduski, Mieczysław Siewierski. 487-489. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze, 1987.
- Muszyński Jerzy, *Prawo karne wojskowe państw socjalistycznych*. Warszawa: Wydawnictwo MON, 1967.
- Muszyński Jerzy, „Przedmiot przestępstw wojskowych” *Wojskowy Przegląd Prawniczy*, nr 3 (1967): 279-296.
- Muszyński Jerzy, *Przestępstwo wojskowe a przewinienie dyscyplinarne w polskim prawie wojskowym*. Warszawa: Wydawnictwo MON, 1979.
- Oczkowski Tomasz, „Komentarz do art. 53 § 2 k.k.s.”, [w:] *Kodeks karny skarbowy. Komentarz*, red. Igor Zgoliński. 272-346. Warszawa: Wolters Kluwer, 2018.
- Pławski Stanisław, *Prawo karne (w zarysie)*. Część I. Warszawa: PWN, 1965.
- Popławski Henryk, Ryszard Skarbek, Zbigniew Szczurek, *Prawo karne wojskowe i skarbowe*. Gdańsk: Dział Poligrafii UG, 1983.
- Prusak Feliks, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz*. Kraków: Zakamycze, 2006.
- Prusak Feliks, „I. Separacja prawa karnego skarbowego”, [w:] *Szczególne dziedziny prawa karnego. Prawo karne wojskowe, skarbowe i pozakodeksowe*, red. Marek Bojarski. 1-13. Warszawa: C.H. Beck, 2014.
- Przyjemski Stanisław Maria, *Prawo karne wojskowe*. Gdańsk: Wydawnictwo Egros, 1999.
- Rybarczyk Stefan, *Zarys prawa wojskowego. Prawo karne wojskowe*, t. IV, Warszawa: Wydawnictwo WAP, 1974.
- Sieracki Władysław, „Niektóre problemy ewolucji wojskowego prawa karnego (materialnego) w okresie 1963-1983” *Wojskowy Przegląd Prawniczy*, nr 3 (1983): 229-245.
- Skowronek Grzegorz, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz*. Legalis: C.H. Beck, 2020.
- Smarzewski Marek, „O społecznej szkodliwości czynu w polskim prawie karnym” *Roczniki Nauk Prawnych*, nr 3 (2013): 61-87.
- Stępień Tadeusz, Krzysztof Stępień, *Przestępstwa i wykroczenia skarbowe*. Toruń: TNOiK, 2000.
- Śliwiński Stanisław, *Prawo karne*. Warszawa: Gebethner i Wolff, 1946.
- Warylewski Jarosław, *Prawo karne. Część ogólna*. Warszawa: Lexis Nexis, 2004.
- Wielgolewska Anna, Andrzej Piaseczny, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz*. Warszawa: Lexis Nexis, 2012.
- Wilk Leszek, Jarosław Zagrodnik, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz*. Warszawa: C.H. Beck, 2007.

- Wilk Leszek, Jarosław Zagrodnik, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz*. Legalis: C.H. Beck, 2021.
- Wojciechowski Janusz, *Kodeks karny. Komentarz. Orzecznictwo*. Warszawa: Wydawnictwo Librata, 1997.
- Zawłocki Robert, „§ 1. Pojęcie przestępstwa”, [w:] *Nauka o przestępstwie. Zasady odpowiedzialności*, t. III, red. Ryszard Dębski. 31-44. Warszawa: C.H. Beck, 2013.
- Ziółkowska Agata, *Odpowiedzialność karna a odpowiedzialność dyscyplinarna w wojsku – zagadnienia materialnoprawne*. Warszawa: EuroPrawo, 2020.
- Ziółkowska Agata, „Komentarz do art. 338 k.k.”, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. Violetta Konarska-Wrzonek. 2. LEX: Wolters Kluwer, 2023.
- Ziółkowska Agata, „Instytucja „przestępstwa wojskowego” w świetle uregulowań polskich kodyfikacji karno-wojskowych XX wieku – analiza historycznoprawna” *Czasopismo Prawno-Historyczne*, z. 1 (2024): 61-82.

